

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมต่างๆ เช่น การขอโทษ, การปฏิเสธ, การขอร้อง, การชักชวน ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้พิจารณาได้จากงานวิจัยที่มีออกมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น หรือแม้แต่ในภาษาไทยเอง เนื่องจากวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม วัฒนธรรม และความรู้สึกของผู้ใช้ภาษานั้นๆ ได้ งานวิจัยวัฒนธรรมการขอโทษของโฮล์มส์ (Holmes, 1990) ที่ศึกษาวัฒนธรรมการขอโทษในภาษาอังกฤษนิวซีแลนด์, งานวิจัยวัฒนธรรมการปฏิเสธของบีบี ทะกะซะมิและอูลิสส์เวลท์ (Beebe, Takahashi และ Uliss-Weltz, 1990) ที่ศึกษาการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ของผู้เรียนภาษาอังกฤษชาวญี่ปุ่น, งานวิจัยของโคเฮนและโอลส์เทน (Cohen และ Olshtain, 1993) ที่ศึกษาวัฒนธรรมการขอโทษ, การชม และการขอร้องของผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ แต่งานวิจัยเกี่ยวกับการตอบรับวัฒนธรรมยังมีน้อยมาก และส่วนมากเป็นการศึกษาเฉพาะภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะ “วัฒนธรรมตอบรับการขอโทษ” เช่น งานวิจัยการตอบรับการขอโทษในภาษาไทยของภาสพงศ์ ผิวพอไซ (2545) ที่ศึกษาการตอบรับคำขอโทษในภาษาไทยและงานวิจัยที่ศึกษาการตอบรับการขอโทษในภาษาญี่ปุ่นของ โอตะนิ (大谷, 1999)

การตอบรับการขอโทษเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อมีการขอโทษ โฮล์มส์ (Holmes, 1990) ได้ให้คำจำกัดความของ “การขอโทษ” ไว้ว่า การขอโทษเป็นวัฒนธรรมที่ผู้ใช้ภาษาแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้นโดยใช้คำพูด หากพิจารณาแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown และ Levinson, 1987) การขอโทษจัดเป็นวัฒนธรรมที่เป็นการชดเชยความผิดของผู้พูด ซึ่งจะมีผลดีในการรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในสังคม แม้การกล่าวขอโทษเป็นการทำให้ผู้พูดเสีย “หน้า” เนื่องจากเป็นการยอมรับความผิดที่เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงความสุภาพต่อผู้ฟังด้วย เนื่องจากผู้พูดได้แสดงให้เห็นว่าให้ความสำคัญกับผู้ฟัง และต้องการรักษาสัมพันธภาพระหว่างกันด้วยการยอมรับผิดและกล่าวขอโทษเพื่อฟื้นฟูและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ ดังนั้นเมื่อเกิดการกระทำผิดและก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ผู้กระทำผิดจะใช้การขอโทษเป็นเครื่องมือในการแสดงความรับผิดชอบ

เมื่อผู้พูดกล่าวขอโทษย่อมคาดหวังการให้อภัยหรือการยอมรับการขอโทษจากผู้ฟังหรือผู้ตอบรับการขอโทษ แม้ว่ากอฟแมน (Goffman, 1967) ได้กล่าวไว้ว่า ในการปฏิสัมพันธ์รวมถึงการสนทนาโดยทั่วไปนั้น ทุกคนต่างพยายามรักษา “หน้า” ซึ่งกันและกัน และพยายามรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน แต่ในการสื่อสารระหว่างกันโดยทั่วไปนั้น ผู้ตอบรับอาจยอมรับ

หรือไม่ยอมรับการขอโทษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง กล่าวคือ ในการตอบรับการขอโทษ ผู้พูดต้องพิจารณาความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง จึงจัดเป็นวัจนกรรมที่สามารถรักษา หรือคุกคาม “หน้า” ของผู้ฟังได้ในขณะเดียวกัน และแม้ผู้ฟังยอมรับการขอโทษแต่ก็อาจตอบรับ ด้วยภาษาที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้การตอบรับการขอโทษด้วยคำพูด เช่น ไม่เป็นไร ในภาษาไทยจัดเป็นคำพูดตอบรับที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งสร้างความสับสนให้กับชาวต่างชาติผู้พยายามศึกษาภาษาและวัฒนธรรมไทย จากงานวิจัยเรื่อง “ไม่เป็นไร” ของปรียา อิงคาภิรมย์ โสริเอะ (Horie) (堀江・インカピロム・プリヤ, 1995) ทำให้เราทราบว่า “ไม่เป็นไร” นอกจากจะเป็นคำพูดที่ถูกใช้ในหลายสถานการณ์เพื่อแสดงมารยาททางสังคม เช่น การปลอบใจ, การให้กำลังใจ, การให้อภัย ซึ่งเป็นการแสดงความเอาใจใส่ต่อคู่สนทนาแล้ว “ไม่เป็นไร” ยังมีแนวโน้มที่จะเป็นการยืนยัน หรือ การปฏิเสธได้เท่าๆกัน โดยขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อม

ในชีวิตประจำวัน ผู้รับการขอโทษอาจกล่าวตอบรับด้วยลักษณะภาษาที่แตกต่างกันไป เช่น การกล่าวแสดงการให้อภัย การประชด การว่ากล่าวตักเตือน การขอโทษกลับ เป็นต้น การที่ผู้รับการขอโทษจะเลือกใช้กลวิธีใดในการตอบรับนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมหลายประการ แต่ปัจจัยที่เชื่อกันว่ามีอิทธิพลต่อการกระทำวัจนกรรมต่างๆและมีผู้สนใจนำมาศึกษาเป็นจำนวนมาก เช่น โฮล์มส์ (Holmes, 1990), อิเกะตะ (Ikeda) (池田, 1993), มียะเกะ (Mitake) (三宅, 1993), ทศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา (2541) และโอะโกะชิ (Okoshi) (生越, 1994) คือ ความรุนแรงของสถานการณ์หรือน้ำหนักความผิด, สถานภาพของผู้รับการขอโทษและผู้ขอโทษ และความสนิทสนมระหว่างผู้รับการขอโทษและผู้ขอโทษ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 3 ตัวที่กล่าวมากับการเลือกใช้กลวิธีตอบรับของผู้รับการขอโทษ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีตอบรับการขอโทษในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบต่างกลวิธีตอบรับการขอโทษระหว่างภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเรื่องน้ำหนักความผิด สถานภาพของผู้รับการขอโทษ ความสนิทสนมสนมระหว่างผู้รับการขอโทษและผู้ขอโทษ มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีตอบรับการขอโทษในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอย่างไร

3. สมมติฐานของการวิจัย

1. กลวิธีตอบรับการขอโทษในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยมี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ กลวิธีตอบรับการขอโทษในทางบวก และ กลวิธีตอบรับการขอโทษในทางลบ

2. กลวิธีตอบรับการขอโทษในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยแปรตามน้ำหนักความผิดที่เกิดขึ้น สถานภาพของผู้รับการขอโทษ และ ความสนิทสนมระหว่างผู้รับการขอโทษและผู้ขอโทษ กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่มีความผิดมาก สถานภาพของผู้รับการขอโทษสูงกว่าผู้ขอโทษมาก และผู้รับการขอโทษไม่มีความสนิทสนมกับผู้ขอโทษ ผู้รับการขอโทษมีแนวโน้มที่จะเลือกใช้กลวิธีตอบรับในทางลบ มากกว่ากลวิธีตอบรับในทางบวก

4. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษากลวิธีตอบรับการขอโทษนั้น จะศึกษาเฉพาะสถานการณ์ที่ผู้พูดหรือผู้ขอโทษแสดงความเสียใจต่อการกระทำผิดที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และผู้รับได้แสดงความรู้สึกที่มีต่อการขอโทษและผู้ขอโทษด้วยวจนภาษาเท่านั้น เนื่องจากผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล จึงไม่สามารถรวบรวมข้อมูลที่เป็นอวัจนภาษา เช่น ท่าทาง สีหน้า น้ำเสียง ได้ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีชาวญี่ปุ่นและชาวไทย ที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี จำนวนทั้งสิ้น 307 คน โดยเป็นชาวญี่ปุ่น 149 คน และชาวไทย 158 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว เนื่องจากผู้วิจัยมีความเห็นว่า สังคมในมหาวิทยาลัยญี่ปุ่นและไทยมีความคล้ายคลึงกันมากกว่าสังคมทำงาน เพราะในสังคมทำงานของญี่ปุ่นและไทยมีความแตกต่างกันมาก ทั้งในด้านโครงสร้างและระบบการทำงาน และในด้านของวัฒนธรรมในการทำงาน หากใช้กลุ่มตัวอย่างในวัยทำงานความแตกต่างดังที่กล่าวมาอาจทำให้ข้อมูลที่ได้มีความคลาดเคลื่อน

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจกลวิธีตอบรับการขอโทษในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย และข้อแตกต่างของกลวิธีตอบรับการขอโทษของทั้งสองภาษามากขึ้น
2. เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น เนื่องจากสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การขอโทษ

คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้นโดยใช้คำพูด (Holmes, 1990)

การตอบรับการขอโทษ

คือ การกระทำโดยใช้คำพูดเพื่อตอบรับคำพูดที่แสดงความรับผิดชอบความผิดนั้นและเป็นคำพูดที่เกิดขึ้นภายหลังได้รับการกล่าวคำขอโทษ (ภาสพงศ์ ผิวพอใช้, 2545)

กลวิธี

หรือ discourse strategy คือ วิธีการหรือการเลือกใช้ภาษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสนทนา (สปี—, 1993)

7. ข้อตกลงเบื้องต้น

- ผู้พูด คือ ผู้ตอบรับการขอโทษ และ ผู้ฟัง คือ ผู้ขอโทษ (ที่ได้กล่าวคำขอโทษไปแล้ว)
- หมายเลขกำกับตัวอย่าง จะเริ่มนับ 1 ใหม่ในแต่ละบท
- การแสดงตัวอย่างข้อความที่ใช้ในการวิจัย จะนำเสนอทั้งข้อความ (การตอบของผู้ตอบแบบสอบถาม 1 คนใน 1 สถานการณ์หรือ 1 ข้อ) ตามที่ผู้ตอบแบบสอบถามเขียนมา โดยไม่มีการตัดทอนเครื่องหมายหรือเปลี่ยนแปลงการเขียนตัวอักษร เช่น จากอักษรอิระกะนะเป็นอักษรคันจิ หรืออักษรคันจิเป็นอิระกะนะในภาษาญี่ปุ่น และในภาษาไทย จะไม่มีการตัดทอนเครื่องหมายหรือแก้ไขตัวสะกดแม้จะเป็นการสะกดคำผิดหรือเป็นภาษาไทยที่เป็นภาษาพูด โดยจะขีดเส้นใต้เฉพาะข้อความย่อยที่เป็นกลวิธีที่กล่าวถึงเท่านั้น
- ในการนำเสนอข้อความที่เป็นภาษาญี่ปุ่นจะทำการแปลเป็นภาษาไทยควบคู่ไปด้วย การแปลประโยคตัวอย่างภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยเป็นการแปลโดยผู้วิจัย โดยทุกครั้งที่มีการยกตัวอย่างภาษาญี่ปุ่นจะใส่ประโยคแปลภาษาไทยไว้ในเครื่องหมาย () และใส่คำอธิบายกริยาไว้ในเครื่องหมาย [] โดยแปลตรงตามประโยคภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยในระดับทางการ
- ในการกล่าวถึงชื่อและนามสกุลของชาวญี่ปุ่น จะกล่าวถึงนามสกุลตามด้วยชื่อตัว ในกรณีที่ปรากฏครั้งแรก จะเขียนคำอ่านภาษาไทยตามด้วยอักษรโรมัน ครั้งต่อไปจะเขียนเป็นภาษาไทยเท่านั้น
- วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยซึ่งเป็นผลงานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชาดา สัตยพงศ์ (สาขาภาษาญี่ปุ่นภาควิชาภาษาตะวันออก) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดาพร ลักษณะียนาวิน(ภาควิชาภาษาศาสตร์) และ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎีพร ชำนิโรคนานต์ (ภาควิชาภาษาไทย) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบบดังกล่าวนี้ กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยตัวอักษรโรมัน (อักษรโรมะจิ) เป็นภาษาไทย ดังนี้

สระ	
อักษรโรมะจิ (สระเสียงสั้น , สระเสียงยาว)	อักษรไทย
a , aa	อะ , อา
i , ii	อิ , อี
u , uu	อุ , อู
e , ee	เอะ , เอ
o , oo	โอะ , โอ
-ya , -yaa	เียะ , เีย
-yu , -yuu	อิ้ว , อี้ว
-yo , -yoo	เียว , อี๋ยว

พยัญชนะ	
อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
p เมื่อเกิดต้นคำ	พ
เมื่อเกิดในตำแหน่งอื่นๆ	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
เมื่อเกิดในตำแหน่งอื่นๆ	ต
ts	ทซ์
ch	ช
d	ด
n	น
s	ซ
sh	ฉ
z	ส

พยัญชนะ	
อักษรโรมัน	อักษรไทย
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
เมื่อเกิดในตำแหน่งอื่นๆ	ก
g เมื่อเกิดต้นคำ	ก
เมื่อเกิดในตำแหน่งอื่นๆ	ง
h	ฮ

ตัวสะกด (เสียง ก)	
อักษรโรมัน	อักษรไทย
เมื่อเกิดหน้า p , b , m	ม
เมื่อเกิดหน้า k , g , w	ง
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	น
เมื่อทำหน้าที่เป็นตัวสะกดแล้วตามด้วยสระ(ก)	น